

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Дияна Георгиева

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма *Специална педагогика*

Автор: *Борислава Веселинова Петрова*

Тема: *„Параметри на специфичните трудности в ученето при ученици с комуникативни нарушения във II-IV клас“*

Научен ръководител: доц. д-р Генчо Вълчев

Научен консултант: доц. д-р Милена Илиева

Със заповед № 3043/30.09.2022 г. на Ректора на Тракийски университет съм включена в научното жури на **Борислава Веселинова Петрова** по процедурата за защита на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „Доктор“. Борислава Петрова е докторант на редовна форма на обучение по професионално направление 1.2. Педагогика (*Специална педагогика*) към катедра Педагогически и социални науки на Педагогически факултет.

1. Общо описание на представените материали

Представеният от Борислава Петрова комплект материали на електронен носител включва всички изискуеми документи според специфичните изисквания на Педагогически факултет на Тракийски университет.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Борислава Петрова е завършила ОКС „Бакалавър“ по две специалности: *Начална училищна педагогика с английски език* (2011 г.) и *Българска филология* (2012). Докторантът притежава ОКС „Магистър“ по *Мениджмънт на социалните и педагогически организации*. От 2011 до 2018 година работи като учител в структурите на началното училищно образование, след което продължава своята професионална изява в системата на висшето училище (ДИПКУ, Стара Загора) като преподавател по

Начална училищна педагогика. Активно участва в разработването и изпълнението на проекти. Притежава свободно ниво на владеене на английски език.

Представената автобиография от Борислава Петрова дава основание да считам, че разработеното дисертационно изследване е резултат от натрупания практичен и теоретичен опит на специалист, който се реализира в образователно-научното поприще.

3. Актуалност на темата и целесъобразност на поставените цели и задачи

Тематиката за нарушенията в овладяването на четивна компетентност не е нова за изследователите в областта на неврокогнитивните, психологическите и педагогическите науки, но тя продължава да поддържа своята актуалност с търсенето на оптимални решения за осъществяване на ранна идентификация и оценка на индивидуалните различия и специалните потребности на част от учениците, обучавани в общообразователните структури.

Като самостоятелно научно-приложно изследване дисертационната разработка включва увод, 3 глави, изводи и препоръки, заключение, списък на използвани 132 литературни постижения и 7 приложения в рамките на обем от 160 страници, с визуален материал от 32 фигуративни изображения и 17 таблици.

4. Познаване на проблема

Докторантът познава проблематиката, разработена от класически и съвременни автори, публикуващи на български, руски и английски език, като умело внася интересни авторски интерпретации на теоретичния материал и приложението му в практиката.

5. Методика на изследването

Релевантно подбраната методика за изследване съдържа следните елементи:

- Адаптиран към българските образователни условия вариант на администриран *Тест на Kaufman за образователни постижения – КТЕА-3*. Инструментът е предназначен за измерване на конкретни параметри: разбиране на прочетен текст, гладкост на четене, решаване на математически задачи, писмена продукция, декодиране на слухово възприета информация и устна експресия.

- Адаптиран вариант на стандартизирани *Тестове за когнитивна способност на Woodcock-Jonson – IV*, които позволяват по-дълбинно изследване на параметрите на трудностите в ученето при учениците с комуникативно нарушение заекване, като включват диагностична проверка и на когнитивните процеси.
- Анкета (съдържаща 11 въпроси – 8 от затворен и 3 от отворен тип), чиято цел е проучване на нагласите и възможностите на педагогическите специалисти от началната училищна степен за идентифициране на специфичните трудности в процеса на учене при ученици с прозодични нарушения (заекване).

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е композиран в три глави.

В първа глава, в която е поместена теоретичната част на изследването, са предложени таксономични схеми на комуникативните нарушения, базирани върху различни критерии. Дефинирани са базисни понятия и категории, с които се оперира в теоретико-приложен контекст, с акцент върху специфичните нарушения на способността за учене. Направен е аналитичен разбор на характеристикните прояви на дислексията, като едно от най-разпространените нарушения в общата детска, юношеска и възрастна популация. Представена е обстойна картина на цялостното функциониране на децата от начална училищна възраст, обхващащо широк спектър от компоненти: когнитивен и метакогнитивен; емоционален; социален; комуникативен. Поставен е специален фокус върху критериите, използвани за диагностична проверка на уменията за четене, обоснована е необходимостта от прецизиране на инструментариум за ранно разпознаване на дислексична симптоматика и на тази основа – провеждане на ефективна комуникативна терапия.

Втората глава е посветена на методологията на емпиричното изследване. Конкретизирана е основната проблематична област, уточнен е предметът на изследването, което не може да се твърди за обекта, селектирани са съответните критерии и показатели. Формулираната цел (на стр. 6), хипотеза и дефинираните изследователски задачи са логична последица от критичния анализ на литературните постижения. Коректно са диференцирани двете групи лица – участници в изследването според критерия *субекти на образователния процес*: 183 ученици от начална училищна възраст с комуникативно нарушение заекване и 221 педагогически специалисти.

Високо оценявам разработените от докторанта изследователски проби, предназначени за диагностична оценка в съответната зона по отношение на модулите *ефективност при декодиране на писмена информация* и *когнитивна архитектура*.

В трета глава са представени методите и организацията на изследването, чието място е по правило във втора глава на дисертационния труд. Тази част на дисертационния труд представя и анализа на получените резултати. Детайлно е анализирана демографската характеристика на участниците в изследването, която подкрепя неговата достоверност. Следва да отбележа, обаче, че текстът на стр. 95 съдържа информация, аналогична на представената в по-горен абзац, разположен на стр. 69, което приемам за допусната техническа грешка.

Представени са много резултати, които биха могли да бъдат интерпретирани по-обстойно, от което разработката би имала по-голяма добавена стойност. В същото време приятно впечатление правят формулираните след всеки изследователски модул изводи. Чрез тях докторантът е разгърнал своя потенциал за генерализиране на установените на емпирично равнище факти, свързани с очертаване на параметрите на затруднения в четивната дейност на учениците с комуникативни нарушения от началната образователна степен; с уточняване на спецификата на тяхното когнитивно функциониране, от една страна, и с формираното в този контекст мнение на педагогическите специалисти и наличието на полезни практики за ранна детекция на дислексична симптоматика – от друга страна.

Изведени са изводи и препоръки към практиката. Уточнено е потвърждаването на хипотезата, постигането на целта, установена е тревожно висока популация на ученици с трудности в ученето и на тази база – силно открояващата се необходимост от апликация на стратегии, процедури и инструменти за своевременна идентификация на специфичните трудности в четенето, служеща като надежден фундамент за резултатна комуникативна терапия.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на дисертационния труд могат да се обособят в три области: научна, научно-приложна, и диагностично-практическа:

(1) Въз основа на систематизация на научни факти по отношение на комуникативните нарушения в техния терминологичен и таксономичен контекст и

задълбочен анализ на специфичните нарушения на способността за учене е оформен цялостният профил на децата с комуникативни нарушения, включващ широката гама от когнитивни, социални, емоционални и езикови аспекти.

(2) Чрез приложен творчески подход е разработено съдържанието на лингвистичните проби като част от инструментариума за ранна идентификация и оценка на специфичните проявления в различните домейни на изследване при деца от началния курс на обучение, с нарушения на прозодиката – заекване.

(3) Предложен и апробиран е авторски модел за оптимизиране на диагностичната дейност на специалистите, работещи в структурите на началното училищно образование.

(4) Проведеното проучване сред широка група от специалисти (учители, ресурсни учители, логопеди) относно параметрите на обучителните трудности при ученици от II-IV клас и наличието на съответните практики и методики за ранна идентификация и оценка е пилотно по своя характер.

От стила, структурата, дизайна на емпиричното изследване и анализа на резултатите е очевидно, че докторантът лично е провел дисертационното изследване. Изтъкнатите приноси и получените резултати са лична заслуга на Борислава Петрова и обезпечават добра перспектива за въвеждане в училищната практика на надежден диагностичен инструментариум.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е предложил 4 публикации в периода 2020 – 2021 година, които са представени в национални и международни списания. Една от тях е на английски език. Три са със самостоятелното участие на докторанта и кореспондират с тематиката на дисертационното проучване.

9. Автореферат

Авторефератът отразява съдържането на дисертационния труд, но е нарушена последователността на изложението и липсват някои важни компоненти от неговата структура.

10. Критични забележки и въпроси

(1) Липсва прецизиране на обекта на изследване (стр.71). Той би могъл да се възприеме в следния вариант: *Обектът на изследване са трудностите в обучението на учениците в начален етап на основната образователна степен.*

(2) Налице е некоректно представяне на подзаглавията: „Лексикално и морфологично развитие“ и „Синтактично развитие“ (стр. 62, стр. 63). Морфологичното и синтактичното равнище са компоненти на граматичното равнище, което означава, че „Лексикално развитие“ е отделно подзаглавие, а „Морфологично и синтактично развитие“ се съвместяват в друго подзаглавие;

(3) Списъкът с фигурите на страници 4 и 5 и представянето им в глава 3, раздел *Резултати от изследването на педагогическия персонал* (от стр. 125 до стр.132) указват пределно ясно тяхната номерация и номинация, което прави излишно дублирането им на страници 73 и 74.

(4) Защо присъстват 2 цели с едно и също съдържание, но с различна граматична формулировка и коя е същинската цел на изследването (стр. 72)?

11. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Научните и диагностично-приложните приноси на дисертационното изследване могат да послужат като основа за въвеждане на релевантен инструментариум за ранно откриване и идентифициране на специфичните трудности в ученето сред широката популация деца, обучавани в системата на началното училищно образование. Дисертационните резултати могат да се оформят и издадат като монографичен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа **научни, научно-приложни и диагностично-практически резултати** и е на научно равнище, съответстващо на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, както и на специфичните изисквания на Педагогически факултет към Тракийски университет.

Предвид посочените аргументи и общото положително впечатление от компетенциите на докторанта **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“** на Борислава Веселинова Петрова в

област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2.
Педагогика, докторска програма *Специална педагогика*.

19.12.2022 г.

Рецензент:.....

(доц. д-р Дияна Георгиева)

REVIEW

by Assoc. prof. Diyana Georgieva

of a dissertation for the award of an educational and scientific degree "Doctor"

in the field of higher education 1. Pedagogical sciences

professional direction 1.2. Pedagogy

doctoral program Special pedagogy

Author: *Borislava Veselinova Petrova*

Topic: *"Parameters of specific learning difficulties in students with communicative disorders in grades II-IV"*

Research supervisor: Assoc. prof. Gencho Valchev

Scientific consultant: Assoc. prof. Milena Ilieva

By order No. 3043/30.09.2022 of the Rector of Thrace University, I am included in the scientific jury of **Borislava Veselinova Petrova** in the procedure for the defense of a dissertation work for obtaining the educational and scientific degree "Doctor". Borislava Petrova is a full-time doctoral student in professional field 1.2. *Pedagogy (Special Pedagogy)* at the Department of Pedagogical and Social Sciences of the Faculty of Education.

1. General description of the presented materials

The set of electronic materials presented by Borislava Petrova includes all required documents according to the specific requirements of the Faculty of Education of Trakia University.

2. Brief biographical data for the doctoral student

Borislava Petrova graduated a bachelor of science degree in two specialties: *Elementary school education with English language* (2011) and *Bulgarian philology* (2012). The doctoral student has a Master's degree in *Management of Social and Pedagogical Organizations*. From 2011 to 2018, she worked as a teacher in the structures of primary school education, after which she continued her professional appearance in the system of higher education (DIPKU,

Stara Zagora) as a lecturer in Primary School Education. She has actively participated in the development and implementation of projects. She has a fluent level of English.

The presented autobiography by Borislava Petrova gives reason to believe that the developed dissertation research is the result of the accumulated practical and theoretical experience of a specialist, who is realized in the educational and scientific field.

3. Relevance of the topic and appropriateness of the set goals and tasks

The topic of disorders in mastering reading competence is not new for researchers in the field of neurocognitive, psychological and pedagogical sciences, but it continues to maintain its relevance with the search for optimal solutions for early identification and assessment of individual differences and special needs of a part of the pupils educated in the general education structures.

As an independent scientific and applied research, the dissertation work includes an introduction, 3 chapters, inferences and recommendations, a conclusion, a list of 132 literary achievements used and 7 appendices within a volume of 160 pages, with visual material of 32 figurative images and 17 tables.

4. Knowing the problem

The doctoral student knows the problems developed by classical and modern authors, publishing in Bulgarian, Russian and English, skillfully bringing interesting author's interpretations of the theoretical material and its application in practice.

5. Research methodology

The relevantly selected research methodology contains the following elements:

- Adapted to Bulgarian educational conditions, a variant of the administered Kaufman Test for Educational Achievement – KTEA-3. The instrument is designed to measure specific parameters: comprehension of a read text, reading fluency, solving mathematical tasks, written production, decoding of auditory information and oral expression.
- An adapted version of the standardized Woodcock-Jonson Cognitive Ability Tests – IV, that allow a more in-depth study of the parameters of learning difficulties in pupils

with communicative disorder stuttering, including a diagnostic check of cognitive processes.

- A survey (containing 11 questions – 8 of closed and 3 of open type), the purpose of which is to study the attitudes and possibilities of pedagogical specialists from the primary school level to identify the specific difficulties in the learning process for pupils with prosodic disorders (stuttering).

6. Characterization and evaluation of the dissertation work

The dissertation is composed in three chapters.

In the first chapter, that contains the theoretical part of the study, taxonomic schemes of communicative disorders based on various criteria are proposed. Basic concepts and categories are defined, that are used in a theoretical-applied context, with an emphasis on specific disorders of the ability to learn. An critical analysis of the characteristic manifestations of dyslexia, as one of the most widespread disorders in the general child, adolescent and adult population, was made. A comprehensive picture of the overall functioning of children of primary school age is presented, covering a wide range of components: cognitive and metacognitive; emotional; social; communicative. A special focus is placed on the criteria used for diagnostic testing of reading skills, the need to refine a toolkit for early recognition of dyslexic symptoms and, on this basis, the implementation of effective communication therapy is substantiated.

The second chapter is devoted to the methodology of the empirical research. The main problem area has been outlined, the subject of the research has been specified, which cannot be claimed for the object, the relevant criteria and indicators have been selected. The formulated aim (on p. 6), hypothesis and defined research tasks are a logical consequence of the critical analysis of literary achievements. The two groups of individuals – participants in the study were correctly differentiated according to the criteria of subjects of the educational process: 183 pupils of primary school age with communicative disorder stuttering and 221 pedagogical specialists. I highly appreciate the research probes developed by the doctoral student, intended for diagnostic assessment in the relevant area regarding the domains: *efficiency in decoding written information* and *cognitive architectonics*.

In the third chapter, the methods and organization of the research are presented, the place of which is, as a rule, in the second chapter of the dissertation work. This part of the

dissertation also presents the analysis of the obtained results. The demographic characteristics of the research participants have been analyzed in detail, which supports its credibility. I should note, however, that the text on p. 95 contains information analogous to that presented in the above paragraph located on p. 69, which I take to be a technical error.

Many results are presented that could be interpreted more thoroughly, from which the development would have a greater added value. At the same time, the conclusions formulated after each research module make a pleasant impression. Through them, the doctoral student has developed her potential for generalization of the empirically established facts related to outlining the parameters of difficulties in the reading activity of students with communicative disorders from the primary education level; determination the specifics of their cognitive functioning, on the one hand, and with the opinion of pedagogical specialists formed in this context and the availability of useful practices for early detection of dyslexic symptoms – on the other hand.

Conclusions and recommendations for practice are formulated. The confirmation of the hypothesis, the achievement of the goal have been specified, an alarmingly high population of pupils with learning difficulties has been established, and on this basis – the highly prominent need for the application of strategies, procedures and tools for the timely identification of specific reading difficulties, serving as a reliable foundation for efficient communication therapy.

7. Contributions and significance of the development for science and practice

The contributions of the dissertation can be divided into three areas: scientific, scientific-applied, and diagnostic-practical:

(1) Based on a systematization of scientific facts regarding communicative disorders in their terminological and taxonomic context and an in-depth analysis of specific disorders of the ability to learn, the overall profile of children with communicative disorders was formed, including the wide range of cognitive, social, emotional and linguistic aspects.

(2) Through an applied creative approach, the content of the linguistic probes was developed as part of the toolkit for early identification and assessment of specific manifestations in the various domains of research in children from the primary course of study, with disorders of prosody – stuttering.

(3) An author's model for optimizing the diagnostic activity of the specialists working in the structures of primary school education has been proposed and verified.

(4) The study conducted among a wide group of specialists (teachers, resource teachers, speech therapists) regarding the parameters of learning difficulties in II-IV grade students and the availability of relevant practices and methodologies for early identification and assessment is pilot in nature.

It is evident from the style, structure, design of the empirical study, and analysis of the results, that the doctoral student personally conducted the dissertation research. The outstanding contributions and the obtained results are a personal merit of Borislava Petrova and provide a good perspective for the implementing of reliable diagnostic tools into school practice.

8. Evaluation of publications on the dissertation work

The doctoral student has proposed 4 publications in the period 2020-2021, which have been presented in national and international journals. One of them is in English. Three are with the independent participation of the doctoral student and correspond to the subject of the dissertation study.

9. Abstract

The abstract reflects the content of the dissertation, but the sequence of the exposition is broken and some important components of its structure are missing.

10. Critical remarks and questions

(1) There is no specification of the research object (p. 71). It could be perceived in the following version: *The object of research is the difficulties in the education of students in the primary stage of the basic educational degree.*

(2) There is an incorrect presentation of the subheadings: "Lexical and morphological development" and "Syntactic development" (p. 62, p. 63). The morphological and syntactic level are components of the grammatical level, which means that "Lexical development" is a separate sub-heading and "Morphological and syntactic development" are combined in another sub-heading.

(3) The list of figures on pages 4 and 5 and their presentation in chapter 3, section *Results of the study of the teaching staff* (from p. 125 to p. 132) clearly indicate their numbering and nomination, which makes it unnecessary to duplicate them on pages 73 and 74.

(4) Why are there 2 aims with the same content, but with different grammatical wording (p. 72) and what is the real aim of the study?

11. Recommendations for future use of dissertation contributions and results

The scientific and diagnostic-applied contributions of the dissertation research can serve as a basis for introducing a relevant toolkit for early detection and identification of specific learning difficulties among the broad population of children educated in the primary school education system. Dissertation results can be designed and published as a monographic work.

CONCLUSION

The dissertation contains **scientific, scientific-applied and diagnostic-practical results** and is at a scientific level, corresponding to the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (LDASRB), the Regulations for the Implementation of LDASRB, as well as the specific requirements of the Faculty of Education, Trakia University.

Given the stated arguments and the general positive impression of the doctoral student's competencies, **I propose to the honorable scientific jury to award the educational and scientific degree "Doctor"** to Borislava Veselinova Petrova in the field of higher education: 1. Pedagogical sciences, professional direction 1.2. Pedagogy, doctoral program *Special Pedagogy*.

19/12/2022

Reviewer:

/Assoc. Prof. Diyna Georgieva/